

Identifying the Principal Actors in the New Geometry of Global Power and the Role of the Islamic Republic of Iran Therein

Alireza Hamed Sanjani

Faculty Member, Command and Staff University of the Islamic Republic of Iran Army.

Email: ali.hamed1358@gmail.com

Abstract

In the contemporary era, the global community, having traversed a transitional period, has entered a new phase wherein the formation of a novel geometry of global power is taking place. This process is marked by fundamental transformations in its traditional configuration and the concomitant reinforcement of value systems. Consequently, recognizing the principal actors within this emerging power structure is of paramount importance for the strategic and macro-level decision-making of any nation. Should the Islamic Republic of Iran fail to do so, it risks lagging behind the prevailing global currents, thereby forfeiting its historic opportunity for influential agency—a vacuum that would inevitably be filled by other contenders on the international stage. This applied-developmental study seeks to identify these key global actors and to articulate Iran's specific role within this new power geometry, based on a comprehensive analysis of power components, which constitutes the core research problem. The research employs a mixed-methods approach for data collection, integrating both field research and extensive library-based documentation. For data analysis, descriptive-analytical methods were utilized, with the researcher systematically examining official documents, records, and transcripts of conducted interviews to generate the requisite data. Initially, through documentary analysis and in-depth interviews, the theoretical literature on the new global power geometry was synthesized, leading to the enumeration of its principal actors. Furthermore, the pivotal factors influencing this global power architecture were extracted from the directives and statements of the Supreme Leader, Ayatollah Imam Khamenei (May his shadow be prolonged). These factors were subsequently presented to a panel of subject-matter experts and academic elites, who validated and endorsed them. Ultimately, through an exploratory analysis rooted in the developed literature, the specific role of the Islamic Republic of Iran within this new geometry was meticulously enumerated based on the identified power components.

Keywords: Power, Global Power Geometry, Actors

فصلنامه مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی

سال پانزدهم، شماره چهارم (پیاپی ۶۱)، زمستان ۱۴۰۴، صص. ۷-۳۴
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۲۸ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۱

مقاله پژوهشی

تعیین بازیگران اصلی هندسه جدید قدرت جهانی و نقش جمهوری اسلامی ایران در آن

علیرضا حامدی سنجانی

عضو هیئت علمی دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران.

Email: ali.hamed1358@gmail.com

چکیده

در قرن حاضر، جامعه جهانی پس از عبور از یک دوره گذار وارد دوره جدیدی شده است که در آن شکل‌گیری هندسه جدید قدرت جهانی با ایجاد تغییرات بنیادی در شکل سنتی آن و تقویت نظام‌های ارزشی در حال وقوع است؛ بنابراین شناخت بازیگران اصلی هندسه جدید قدرت در تصمیم‌گیری‌های کلان کشور بسیار مهم بوده و در غیر این صورت جمهوری اسلامی ایران از روند تحولات جهانی عقب‌مانده و فرصت نقش‌آفرینی تاریخی خود را از دست خواهد داد و این خلأ توسط سایر بازیگران در عرصه جهانی پر خواهد شد. این پژوهش به دنبال تعیین بازیگران اصلی هندسه جدید قدرت جهانی و همچنین تعیین نقش جمهوری اسلامی ایران در این هندسه جدید قدرت جهانی براساس مؤلفه‌های قدرت است که مسئله تحقیق است. این تحقیق از نوع کاربردی و توسعه‌ای است که ضمن به‌کارگیری روش‌های آمیخته در جمع‌آوری اطلاعات، از روش‌های توصیفی-تحلیلی در تجزیه و تحلیل اطلاعات استفاده می‌شود و برای گردآوری اطلاعات از دو روش میدانی و کتابخانه استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق با توجه به روش تحقیق، محقق پس از بررسی اسناد و مدارک و مصاحبه‌های انجام شده به تحلیل و توصیف داده‌های تحقیق پرداخته است. درواقع در ابتدا با استفاده از تحلیل اسنادی و مصاحبه‌های عمیق ضمن تولید ادبیات هندسه جدید قدرت جهانی، بازیگران اصلی هندسه جدید قدرت احصا گردیده است. همچنین عوامل مؤثر بر هندسه قدرت جهانی از فرمایشات مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) استخراج و به صاحب‌نظران و خبرگان جامعه تحقیق ارائه گردید که مورد تأیید آنان قرار گرفت. سپس طی مطالعه اکتشافی که از ادبیات تحقیق استخراج شده است نقش جمهوری اسلامی ایران در هندسه جدید قدرت جهانی، براساس مؤلفه‌های قدرت احصا گردید.

کلیدواژه‌ها: قدرت، هندسه قدرت جهانی، بازیگران

دانشگاه عالی دفاع ملی ♦ پژوهشکده مطالعات راهبردی و امنیت ملی / فصلنامه مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی

<https://smsnds.sndu.ac.ir//> E-ISSN: 2980-8413

صحت مطالب بر عهده نویسنده مقاله است و باینگر دیدگاه دانشگاه عالی دفاع ملی نیست.

مقدمه

شکل‌گیری قدرت در نظام بین‌الملل همواره در حال تغییر و دگرگونی است. دوره‌های تاریخی مختلفی را می‌توان مشاهده کرد که براساس ظهور بازیگران جدید و فناوری و یا نیروهای تأثیرگذار، ساختار قدرت در جهان را تحت تأثیر قرار داده است.

پیچ تاریخی کنونی حاکی از تحولاتی است که آینده هندسه نوین جهانی را رقم خواهد زد؛ در قرن بیست‌ویکم، جامعه جهانی پس از عبور از یک دوره گذار وارد دوره جدیدی شده است که هیچ‌گونه شباهتی با دوره‌های گذشته ندارد و در آن شکل‌گیری هندسه جدید قدرت جهانی با ایجاد تغییرات بنیادی در شکل سستی آن و تقویت نظام‌های ارزشی در حال وقوع است.

با تشکیل نظام جمهوری اسلامی در ایران، کشوری مستقل از وابستگی‌های غرب و شرق در عرصه بین‌المللی ظهور و بروز نمود و الگو و سبیل استکبارستیزی و مقاومت در مقابل غرب و شرق گردید که این اتفاق در بی‌اعتبارسازی نظام دو قطبی حاکم بر عرصه بین‌الملل بسیار مؤثر بود. چراکه تا قبل از انقلاب اسلامی هیچ تحولی در دنیا به سرانجام نمی‌رسید مگر این‌که وابسته به یکی از دو ابرقدرت آمریکا و شوروی باشد؛ اما انقلاب اسلامی ایران به این قاعده کلی حاکم بر نظام قدرت جهانی خاتمه داد و رهبر کبیر انقلاب حضرت امام خمینی^(ره) با پیش‌بینی فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و شکست تفکر کمونیسم آغاز تغییر در مناسبات جهانی را نوید بخشید.

بنابراین درحالی‌که الگوی جدیدی از هندسه قدرت جهانی با پیش‌فرض‌های بالا در حال شکل‌گیری است، شناخت ابعاد و مؤلفه‌های هندسه جدید قدرت و همچنین بازیگران اصلی و میزان اثرگذاری هر یک از بازیگران اهمیت بالایی دارد.

در این تحقیق، شناخت و میزان اثرگذاری بازیگران اصلی هندسه جدید قدرت جهانی به‌عنوان مسئله تحقیق مطرح بوده و هدف از انجام تحقیق، تعیین بازیگران اصلی هندسه جدید قدرت و نقش جمهوری اسلامی ایران در آن براساس مؤلفه‌های قدرت است، با توجه به اکتشافی بودن تحقیق، فرضیه‌ای تدوین نگردید و قلمرو تحقیق به لحاظ زمانی (از نظر

زمان اجرای تحقیق سال ۱۳۹۹ از نظر زمان کاربرد تا پایداری نتایج) و به لحاظ مکانی (از نظر مکان جمع‌آوری داده‌ها، مراکز علمی و پژوهشی کشور و از نظر مکان کاربرد شامل کشور جمهوری اسلامی ایران) قابل بهره‌برداری است. درخصوص اهمیت این تحقیق باید گفت: رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) می‌فرمایند: «اکنون در کنار بازیگران سنتی، بازیگران جدیدی در آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین وارد عرصه شده‌اند و در تلاش‌اند جایگاه خود را در نظم جدید پیش‌رو تثبیت کنند» (دیدار مسئولان وزارت امور خارجه و سفرا و رؤسای نمایندگی جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور ۹۳/۰۵/۲۲).

در این مقطع زمانی چنانچه جمهوری اسلامی ایران با عدم شناخت صحیح از بازیگران هندسه جدید قدرت جهانی پیش‌بینی لازم برای حضوری فعال، هوشمند و مقتدرانه نداشته باشد و از نقش بازیگران اصلی در هندسه جدید قدرت جهانی شناخت نداشته باشد، جایگاه و استحکام جمهوری اسلامی ایران در آینده و در هندسه جدید قدرت جهانی به‌عنوان جایگاهی برجسته تثبیت نخواهد شد.

۱. پیشینه پژوهش

جعفر نقدی در سال ۱۴۰۳ در مقاله خود با موضوع چالش‌های جمهوری اسلامی ایران در دستیابی به نظم مطلوب در غرب آسیا نتیجه گرفته که فقدان نظام امنیت دسته‌جمعی بومی و تعارضات گفتمانی اسلام سیاسی، انقلابی سلفی و اخوانی و همچنین حاکم بودن اسطوره خیر و شر در دولت‌های منطقه‌ای مهم‌ترین چالش‌های جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شوند.

مصطفی ملکوتیان در سال ۱۳۹۴ در مقاله خود با موضوع هندسه نوین جهانی و بیداری اسلامی بیان داشته که شرق مدیترانه بیداری اسلامی تحت تأثیر انقلاب اسلامی ایران و خیلی زودتر از شمال آفریقا نفوذ کرده و باعث پیدایش و قدرت گرفتن سازمان‌هایی مانند حزب‌الله لبنان، جهاد اسلامی و حماس در فلسطین شد. البته در این منطقه، جهان غرب و ارتجاع عرب علیه سوریه که یکی از محورهای مهم مقاومت است به‌ویژه با استفاده از ترکیه

وارد عمل شده و در تصور پیدا کردن جایگزینی برای کشورهای ازدست‌رفته شمال آفریقا بوده‌اند.

محمدرضا صلواتیان در سال ۱۴۰۰ در پژوهش خود با عنوان هندسه نوین منطقه غرب آسیا با شکست آمریکا در عراق و خروج آمریکا از این کشور، هندسه قدرت را به نفع محور مقاومت در منطقه تغییر داده است و تحولات انقلابی در اردن نیز زنگ خطر را برای منافع غرب و رژیم صهیونیستی به صدا درآورده است. در نهایت این‌که منطقه خلیج فارس اکنون شاهد تحولات انقلابی در بحرین، عربستان و کویت بوده و این تحولات همچنان ادامه دارد. امری که بدون شک هندسه قدرت در منطقه را دچار تغییر بیشتر خواهد کرد.

۲. مفهوم‌شناسی

۲-۱. قدرت

قدرت تسلط بر دیگران است به‌نحوی که از قدرت برای این‌که دیگران را به انجام کاری حتی برخلاف میلشان مجبور کرد، استفاده نمود؛ اما هر دو مفروض توسط سایر نظریه‌پردازان به چالش کشیده شده است. برای مثال گروه‌هایی قدرت را صرفاً در سطح فردی نمی‌بینند و برای قدرت در سطح اجتماعی حساب جدی باز می‌کنند. برای مثال مارکسیست‌ها بر این باورند که قدرت به‌صورت نابرابری میان طبقات در جامعه توزیع شده است. مفروض دوم نیز توسط متفکرانی به چالش کشیده شده است که صرفاً قدرت را به معنای تسلط نمی‌بینند. آن‌ها قدرت را نه به‌عنوان (قدرت بر) بلکه به‌عنوان (قدرت برای) می‌نگرند. متفکری مانند هانا آرنت قدرت را در حالتی ملاحظه می‌کند که مردم با هم ارتباط داشته و در یک کار مشترک با هم همکاری کنند (زرهانی، ۱۳۹۰: ۴۲). تعریف قدرت از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): قدرت عبارت است از آمادگی و صلاحیت‌های گوناگونی که وقتی در یک موجود، در یک ملت، در یک انسان، جمع شد آن را به‌صورت یک موجود مقتدر در می‌آورد، صلاحیت فرهنگی، صلاحیت فنی، صلاحیت اخلاقی، صلاحیت مالی و صلاحیت نظامی؛ وقتی این قابلیت‌ها در یک ملت جمع شد، این ملت می‌شود مقتدر (بیانات ۱۳۶۳/۷/۴).

۲-۲. قدرت جهانی

غالباً قدرت‌های بزرگ در سلسله‌مراتب قدرت بین‌المللی به بالا صعود می‌کنند و به دلیل برخورداری از توانایی‌های بالقوه سیاسی، اقتصادی و نظامی می‌توانند در کوتاه‌مدت یا بلندمدت جایگاه یک ابرقدرت را کسب کنند. طی سال‌های آخر قرن نوزدهم، آلمان، آمریکا، ژاپن و روسیه دارای مرتبه قدرت بزرگ بودند. بعد از جنگ اول جهانی، ژاپن و آلمان جزو قدرت‌های بزرگ بودند؛ اما فرانسه یک ابرقدرت در حال افول بود. پس از جنگ دوم جهانی، چین، آلمان و ژاپن موقعیت قدرت بزرگ را داشتند و در مقطع کنونی نیز می‌توان از روسیه، چین، ژاپن و اتحادیه اروپا به عنوان قدرت‌های بزرگ نام برد (قنبرلو، ۱۳۸۸، ۳۹).

۳. چهارچوب نظری پژوهش

۳-۱. نظریه‌های قدرت

❖ قدرت در نظریه‌های ژئوپلیتیکی

نظریه فضای حیاتی: این نظریه توسط فردریک راتزل (۱۹۰۴-۱۸۴۴) که به عنوان پدر جغرافیای سیاسی شناخته شده، ابراز گردیده است. او کشور را به عنوان موجود زنده‌ای می‌دانست که دارای مراحل زندگی تولد، رشد، بلوغ و مرگ است و بر همین اساس، قوانین رشد فضایی کشورها را ارائه داد. راتزل می‌گفت اگر کشورهای کوچک به اندازه جمعیت خود فضای کافی نداشته باشند و درصدد توسعه ارضی برنیایند، نابودی آن‌ها حتمی است. پس از عامل وسعت، راتزل برای عامل موقعیت جغرافیایی اهمیت قائل بود و اعتقاد داشت که موقعیت یک کشور بسته به آنکه در مجاورت یک دولت قوی یا ضعیف باشد، اهمیت ژئوپلیتیکی داشته و بر سیاست و قدرت آن تأثیر دارد (میرحیدر، ۱۳۸۱: ۶).

نظریه کشور به مثابه موجود زنده: رودلف کیلن (۱۹۲۲-۱۸۶۴) که واضع واژه ژئوپلیتیک است (۱۸۹۹ م) از دیدگاه و نظریه راتزل متأثر بود. از این رو، دیدگاه کشور به عنوان موجود زنده را بسط داد و ساختار پنج‌وجهی از آن ارائه کرد که عبارت‌اند از: ساخت سیاسی، ساخت اقتصادی، ساخت اجتماعی، ساخت جمعیتی، ساخت فیزیکی - فضایی. کیلن روابط کشورها

را براساس قدرت تبیین کرد و معتقد بود که قدرت پدیده روان‌شناختی و دینامیک است و در نزاع کشورها؛ نهایتاً چند کشور قدرتمند بر جهان مسلط خواهند شد (حافظ نیا، ۱۳۸۵: ۲۳۴).

نظریه قدرت دریایی: این نظریه از سوی آلفرد تایر ماهان (۱۸۴۰-۱۹۱۴) ارائه گردید. ماهان معتقد بود که قدرت اقیانوسی، همیشه دست بالا را خواهد داشت. ماهان برای تبدیل شدن یک کشور به قدرت دریایی شرایط شش‌گانه زیر را پیشنهاد کرد: موقعیت جغرافیایی کشور، وضع طبیعی ساحل، گسترش ساحل، اندازه جمعیت، شخصیت ملی و وضع سیاسی دولت. **نظریه قدرت بری (خشکی) با محور جغرافیایی تاریخ:** این نظریه توسط سر هارد مکیندر (۱۸۶۱-۱۹۴۷) ارائه گردید. او اصالت را به خشکی داد و در تفسیر این امر، چهارچوب نظری فضایی از اوراسیا ارائه کرد. براساس آن نظریه خشکی بزرگ اوراسیا دارای ناحیه غیرقابل دسترس از سوی قدرت دریایی بود و نقش دژ را بازی می‌کرد که از غرب به رود ولگا، از شرق به سیبری غربی، از شمال به اقیانوس منجمد شمالی و از جنوب به ارتفاعات هیمالیا، ارتفاعات ایران و ارتفاعات مغولستان محدود می‌شود. از سوی هیچ‌یک از قدرت‌های دریایی تهدید نمی‌شد.

نظریه قدرت هوایی: واضع این نظریه الکساندر سورسکی (۱۸۹۴-۱۹۷۴) بود. سورسکی الگوی فضایی خود را در قالب نقشه‌ای که بر پایه سامانه آزیموت کشیده بود و بر هارتلند قطب شمال تمرکز داشت، ارائه داد و ثابت کرد که فاصله مراکز حساس شوروی و آمریکا از همدیگر از بالای قطب شمال نزدیک‌تر است (حافظ نیا، ۱۳۸۵: ۲۳۹).

نظریه سامانه ژئوپلیتیکی جهان: این نظریه توسط سائل بی کوهن جغرافیدان معاصر آمریکایی ارائه شده است. نظریه سامانه ژئوپلیتیک جهانی که در آن کشورها، عناصر یک سامانه یکپارچه تصور شده و براساس تعاملات گسترش‌یابنده بین آن‌ها، هم‌بستگی و انسجام سامانه، دائماً توسعه پیدا می‌کند. سامانه ژئوپلیتیک جهانی بر پایه تجارت خارجی، نظام شهری، عامل علم و فناوری و نیروهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، دائماً از پویایی

برخوردار است. به اعتقاد وی نگرش سیستماتیک به ژئوپلیتیک جهانی برخلاف نگرش‌های کلاسیک، منجر به توسعه هم‌بستگی، هم‌گرایی، هم‌زیستی و صلح بین اجزاء سامانه می‌شود (حافظ نیا، ۱۳۸۵: ۲۴۰).

❖ قدرت از دیدگاه نظریه‌های روابط بین‌الملل

نظریه موازنه قدرت: این نظریه، قدیمی‌ترین، بادوام‌ترین و مناقشه برانگیزترین نظریه سیاست بین‌الملل محسوب می‌شود. واضع تئوری موازنه قدرت را هانس مورگنتا می‌دانند (سیف‌زاده، بی‌تا: ۵۰). درباره موازنه قدرت نظرات و تعاریف گوناگونی وجود دارد. اصطلاح موازنه قوا، بر قدرت برابر ظرفیت‌ها و توانایی‌های دولت‌ها تأکید می‌کند برای مثال ایالات متحده آمریکا و شوروی سابق در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ میلادی، سلاح‌های هسته‌ای خود را به‌طور برابر حفظ کردند؛ تا نوعی موازنه قدرت نظامی را به وجود آورند (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۲۶۵).

نظریه امپریالیسم ناشی از قدرت: این نظریه، معتقد است که همه جوامع سیاسی به لحاظ برخوردار از طبیعت ناامنی سعی دارند که با افزایش قدرت نظامی، از آسیب‌پذیری خود، بکاهند. تمامی نظریه‌پردازان امپریالیسم ناشی از قدرت، اعتقاد مشترکشان آن است که کلیه واحدهای سیاسی در صورتی که منابع لازم را در اختیار داشته باشند به اعمال سیاست‌های امپریالیستی اقدام خواهند کرد. البته محرک بروز اعمال سیاست‌های مذکور، ترس امنیتی است که به قول مورگنتا در قالب «تغییر وضع موجود» به منصفه ظهور می‌رسد. در این گرایش دور باطلی وجود دارد که در آن، امنیت یک کشور موجب ناامنی دیگر بازیگران خواهد شد (سیف‌زاده، بی‌تا: ۶۳).

نظریه چرخه استیلا: نظریه‌پردازان چرخه استیلا مانند کوئینسی رایت، گرامشی، رابرت کاکسو عرصه روابط بین‌الملل را میدان رقابت بین بازیگرانی می‌دانند که به دنبال کسب قدرت فائقه نسبت به دیگر بازیگران صحنه بین‌الملل هستند. در این راستا، گروهی از نظریه‌پردازان ابزار نظامی، عده‌ای ابزار اقتصادی، برخی ابزار فرهنگی و بعضی موقعیت سیاسی را موجب کسب قدرت فائقه می‌دانند (سیف‌زاده، بی‌تا: ۶۰).

نظریه‌های امپریالیسم ناشی از اقتصاد: براساس دیدگاه رینولدر، بحث‌های مربوط به امپریالیسم اقتصادی از دیدگاه اراده‌گرایان و جبرگرایان قابل بررسی است. اراده‌گرایان از لحاظ سیاسی عمدتاً لیبرال هستند، لیکن جبرگرایان از مارکسیسم تأثیر می‌پذیرند. شرح اجمالی دیدگاه‌های مذکور به قرار زیر است (سیف زاده، بی تا: ۶۹):

❖ منابع قدرت در اسلام

اسلام، سه منبع قدرت (مالکیت، شخصیت و سازمان) را مورد تأیید قرار داده و از آن‌ها جهت اداره جامعه بهره می‌گیرد. از نظر اسلام، خداوند مالک حقیقی هستی است و بنا به حق مالکیت، حق تصمیم‌گیری نسبت به کل هستی از آن اوست؛ زیرا هر مالکی در حوزه ملک خویش، اختیار نام دارد. مالکیت بیت‌المال و بسیاری از اموال عمومی و دولتی درید حاکم اسلامی است و وی از این طریق می‌تواند، قدرت هماهنگ با مصالح امت اسلامی را دارند اعمال نماید (مرادیان، ۱۳۹۱: ۹۹). از دیدگاه اسلام شخصیت نیز به شکل ویژه‌اش، از منابع قدرت است. کسانی که دارای خصائص و ویژگی‌های شخصی و فردی متمایزی هستند، امکان دستیابی به مراحل عالی کمال را دارند. واگذاری قدرت به کسانی صورت می‌گیرد که توانایی و استعداد لازم برای استفاده صحیح از آن را داشته باشند. خداوند دربارهٔ رسالت پیامبر اسلام می‌فرماید: «الله اعلم حیث یجعل رسالت» (انعام: ۱۲۳) خداوند آگاه‌تر است که رسالت خویش را کجا قرار دهد.

۲-۳. قدرت نرم

قدرت نرم در سیاست‌های بین‌الملل، برعکس قدرت سخت به‌جای اجبار، توانایی جذب و انتخاب است و به عبارت دیگر قدرت نرم شامل شکل دادن به ترجیحات دیگران است (شعبانی، ۱۴۰۲).

۳-۳. نظام بین‌المللی قدرت و مؤلفه‌های قدرت جهانی

از آنجاکه واحدهای ملی در نظام بین‌المللی از قدرت یکسانی برخوردار نیستند، سلسله‌مراتبی از قدرت در متن نظام بین‌المللی مشهود است. در حال حاضر، آینده نظام بین‌المللی بر مبنای دیدگاه‌های مختلف، نظامی هژمونیک (مبتنی به هژمونی آمریکا)، تک‌قطبی و یا چندقطبی سلسله‌مراتبی تفسیر می‌شود. با توجه به سلسله‌مراتبی بودن نظام بین‌المللی، دولت‌ها را از لحاظ سیاسی می‌توان به پنج دسته تقسیم نمود: ابرقدرت (قدرت تهاجمی)، قدرت بزرگ (قدرت جهانی)، قدرت متوسط (قدرت منطقه‌ای)، قدرت کوچک (قدرت ملی) و ریز قدرت (قدرت فروملی).

۳-۴. نشانه‌های تغییر در هندسه قدرت جهانی از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

❖ افول قدرت اقتصادی آمریکا در مقایسه با قدرت اقتصادی سایر رقبا: «آرامش ظاهری جبهه مسلط جهانی، یعنی همین قدرت‌های سستی‌ای که در دنیا حاکم بودند، چه قدرت آمریکا، چه قدرت‌های اروپایی که یک آرامشی داشتند این‌ها از لحاظ اقتصادی، از لحاظ رسانه‌ای، از لحاظ استقرار اجتماعی در داخل کشورهاشان و یک آرامشی به‌ظاهر بر زندگی این‌ها حاکم بود، امروز به‌هم‌خورده، نشانه‌های این به هم خوردگی را انسان می‌بیند» (دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۲/۱۲/۱۵).

❖ در حال گذار بودن جهان از یک پیچ تاریخی بسیار مهم: «وضعیتی که امروز در دنیا هست، وضعیت تحول است. اوضاع جهان در حال تبدیل به یک شکل جدید و هندسه جدید است. اگر بخواهیم در گذشته‌های نزدیک، مثلاً در حدود یکی دو قرن نظیری برای این پیدا کنیم، تقریباً شبیه اوضاع بعد از جنگ بین‌الملل اول، البته در جهت عکس آن است؛ آن روز هم هندسه سیاسی و اقتصادی دنیا تغییر اساسی و بنیادی کرد. یا قبل از آن، در دورانی که اروپایی‌ها استعمار را شروع کردند؛ یک وضعیت جدیدی در دنیا به وجود آمد، شکل عمومی دنیا عوض شد. پیداست که

به‌سوی تحولات تازه‌ای داریم پیش می‌رویم» (دیدار با اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۱/۰۵/۲۲).

❖ آغاز دوران جدید در عالم: امروز تاریخ جهان، تاریخ بشریت، بر سر یک پیچ بزرگ تاریخی است. دوران جدیدی در همه عالم دارد آغاز می‌شود. نشانه بزرگ و واضح این دوران عبارت است از توجه به خدای متعال و استمداد از قدرت لایزال الهی و تکیه به وحی. بشریت از مکاتب و ایدئولوژی‌های مادی عبور کرده است. امروز در میان امت اسلامی، بیشترین جاذبه متعلق است به اسلام، به قرآن، به مکتب وحی که خدای متعال وعده داده است که مکتب الهی و وحی الهی و اسلام عزیز می‌تواند بشر را سعادتمند کند. این یک پدیده بسیار مبارک و بسیار مهم و پُرمعنایی است» (دیدار با شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی جوانان و بیداری اسلامی، ۱۳۹۰/۱۱/۱۰).

❖ به هم خوردن آرامش ظاهری قدرت‌ها: «آرامش ظاهری جبهه مسلط جهانی - یعنی همین قدرت‌های سنتی که در دنیا حاکم بودند، چه قدرت آمریکا، چه قدرت‌های اروپایی که یک آرامشی داشتند؛ این‌ها از لحاظ اقتصادی، از لحاظ رسانه‌ای، از لحاظ استقرار اجتماعی در داخل کشورهایشان و یک آرامشی به‌ظاهر بر زندگی این‌ها حاکم بود - امروز به‌هم‌خورده، نشانه این به هم خوردگی را انسان می‌بیند» (دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۲/۱۲/۱۵).

❖ دنیا درگیر تحولاتی اساسی: «امروز جهان درگیر تحولات اساسی است، این را نمی‌شود منکر شد؛ شما نگاه کنید به منطقه شمال آفریقا و مناطق دیگری از آفریقا، در منطقه آسیا و قدرت‌هایی که در آسیا سر برآورده‌اند و در دنیا عرض اندام می‌کنند در مقابل قدرت‌های سنتی عالم، [یا] وضعیتی که در اروپا ملاحظه می‌کنید وجود دارد؛ دنیا در حال یک تحول است» (دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۲/۱۲/۱۵).

❖ حالت گذار به نظام بین‌المللی جدید: «ما در گذشته نزدیک، شاهد شکست سیاست‌های دوران جنگ سرد و نیز یک‌جانبه‌گرایی پس از آن بوده‌ایم. جهان با

عبرت‌آموزی از این تجربه تاریخی، در حال گذار به نظام بین‌المللی جدیدی است و جنبش عدم تعهد می‌تواند و باید نقش نوینی ایفا نماید. این نظام باید بر پایه مشارکت همگانی و برآوری حقوق ملت‌ها استوار باشد و هم‌بستگی ما کشورهای عضو این جنبش برای شکل‌گیری این نظم نوین، از ضرورت‌های بارز عصر کنونی است» (اجلاس سران جنبش عدم تعهد، ۱۳۹۱/۰۶/۰۹).

❖ ناتوانی دشمنان اسلام از سرکوب مسلمانان بیدار شده: «امروز ملت‌های مسلمان در منطقه عربی سربلند کرده‌اند، همین حرکت‌هایی که امروز شما در دنیای غرب، در آمریکا و در اروپا مشاهده می‌کنید، نشان‌دهنده تغییرات عظیمی است که آینده دنیا شاهد این تغییرات خواهد بود» (دیدار با اقشار نمونه بسیج سراسر کشور، ۱۳۹۱/۰۹/۰۶).

❖ عدم پیشروی حرف مستکبران و زورگویان: «قدرت زورگو و متکبر و مستکبر آمریکا و دیگر قدرت‌های زورگو و دنباله‌روان این‌ها در دنیا حرفشان پیشروی ندارد. امروز دیگر آمریکا در موضعی نیست که بتواند در سیاست‌های بین‌المللی دخالت مؤثر بکند. جمهوری اسلامی با ایستادگی سی‌ساله خود توانسته است وضعیتی را در افکار عمومی جهان به وجود بیاورد که نه فقط ملت‌ها، حتی دولت‌ها هم یعنی ۱۸۹ دولت، در مقابل آمریکا می‌ایستد و علی‌رغم او تصمیم‌گیری می‌کنند و رأی می‌دهند. این‌ها جزو بشارت‌های الهی است به ملت بزرگ ایران» (خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۸۹/۰۳/۱۴).

۳-۵. عوامل و نشانه‌های تزلزل در شاخص‌های نظام فعلی حاکم بر جهان از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

❖ بحران رو به افزایش اخلاقی و معنوی در غرب: یکی از عواملی که نظام ارزشی غرب را و سلطه معنوی این نظام را متزلزل کرده، بحران رو به افزایش اخلاقی و معنوی در

غرب است که نشانه بارز آن رواج احساس پوچی، احساس بیهودگی، احساس ناامنی روحی در بین آحاد مردم - به‌خصوص در بین جوان‌ها- در غرب است.

❖ افزایش گرایش به مذهب و اسلام: عامل دوم میل به مذهب است که این درواقع واکنش به همین عامل اول است. در بین جماعات گوناگون کشورهای غربی، میل به مذهب، علاقه به مذهب، به‌طور خاص علاقه به اسلام، گرایش به اسلام، گرایش به فهم قرآن روزبه‌روز بیشتر شده است.

❖ تعارض‌های عملی با شعارهای غربی: «عامل سوم بروز تعارض‌های عملی با شعارهای غربی است؛ یعنی این‌ها در دنیا دم از آزادی و دموکراسی و دم از حقوق بشر و این حرف‌ها می‌زدند؛ در عمل آن‌قدر دولت‌های غربی با این شعارها عملاً مخالفت کردند و نقض کردند این شعارها را که امروز طرح این شعارها در دنیا از سوی غربی‌ها به‌صورت یک امر مستهجن درآمده است، یعنی افراد صاحب فکر می‌فهمند».

❖ پناه بردن به زور، خشونت و سرکوب: عامل چهارم، پناه بردن به استفاده از زور و خشونت و سرکوب بود؛ انواع خشونت‌ها، ازجمله تحریم. دیده شد و در مقابل چشم مردم دنیا قرار گرفت که وقتی که این‌ها با یک کشوری، با یک ملتی مسئله پیدا می‌کنند و نمی‌توانند غلبه فرهنگی خودشان را بر این شور تحمیل بکنند و سلطه خودشان را تأمین بکنند، دست به زور می‌برند و لشکرکشی می‌کنند (دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳/۰۶/۱۳۹۳).

۶-۳. چالش‌های عملی نظام فعلی از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

❖ برپایی نظام جمهوری اسلامی (مهم‌ترین عامل به چالش کشیده شدن اقتدار نظامی و سیاسی غرب)؛ «عامل اقتدار سیاسی و نظامی هم به چالش کشیده شد؛ مهم‌ترین چیزی که این عامل - عامل اقتدار نظامی و سیاسی - را به چالش کشید، برپایی نظام جمهوری اسلامی ایران بود. در یکی از مناطق به‌شدت تحت نفوذ آمریکا، یک حرکت عظیم انقلابی با این ابعاد به وجود می‌آید، یک نظامی را مبتنی بر تفکراتی که آن‌ها

این همه برای حذف این تفکرات تلاش کرده بودند به وجود می‌آورد و این نظام با حملات گوناگون و متنوع آن‌ها - حملات سیاسی، اقتصادی، نظامی، امنیتی و ... - از بین نمی‌رود بلکه روزبه‌روز هم قوی‌تر می‌شود؛ تا امروز که نظام جمهوری اسلامی نظامی است به معنای واقعی کلمه مقتدر. البته نظام اسلامی، هم مقتدر است، هم مظلوم است. این اقتدار نظام، منافاتی ندارد با مظلومیت؛ یک وقتی عرض کردیم (دیدار با اعضای جامعه المصطفی العالمیه، ۱۳۸۸/۱۱/۰۷)؛

❖ ایستادگی هشت‌ساله دفاع مقدس؛ «ایستادگی هشت‌ساله جمهوری اسلامی و ملت ایران در دفاع مقدس؛ چیز کوچکی نبود، حادثه بسیار مهمی بود. این نشان داد که توانایی‌های نظامی و امنیتی قدرت‌های مسلط بر عالم، قادر نیستند از ایستادگی یک ملت بکاهند یا به آن ضربه بزنند و این خواهد توانست خودش را بر آن‌ها تحمیل کند، کما این‌که تحمیل کرد. بعد هم دیگر حوادث منطقه، حوادث فلسطین، حوادث لبنان، جنگ ۳۳ روزه، جنگ ۸ روزه غزه و این جنگ اخیر ۵۰ روزه غزه که واقعاً جزو نمونه‌هایی معجزه‌آسا است» (دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۳/۰۶/۱۳).

❖ مسئله هسته‌ای ایران؛ «در مقابله با جمهوری اسلامی، شما می‌بینی آمریکا و کشورهای استعمارگر اروپایی دور هم جمع شدند و از همه نیروی‌شان استفاده کردند که در قضیه هسته‌ای، جمهوری اسلامی را به زانو در بیاورند؛ نتوانستند به زانو در بیاورند و نخواهند توانست» (دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۳/۰۶/۱۳).

❖ شکست در افغانستان و عراق؛ امروز آمریکای مستکبر، فرمانده خود خوانده منطقه اسلامی و پشتیبان اصلی رژیم صهیونیستی، در باتلاقی که خود در افغانستان پدید آورده گرفتار است؛ در عراق با همه جنایت‌هایی که به مردم آن کشور وارد کرده، در حال منزوی شدن است؛ در پاکستان مصیبت‌زده از همیشه منفورتر است. «نگاه به عراق که ملت غیور آن بینی آمریکای مغرور را به خاک مالیده و ارتش و سیاستمدارانی را که با کبر و نخوت، از مالکیت خود بر عراق دم می‌زدند، در باتلاقی از مشکلات

سیاسی و نظامی و اقتصادی گرفتار ساخته است و مقایسه آن با عراقی که حاکم خون‌خوار آن به پشت گرمی آمریکا، نفس‌های مردم را بندآورده بود، نگاه به افغانستان که همه وعده‌های آمریکا و غرب در آن، فریب و دروغ از آب درآمده و لشکرکشی کم‌نظیر جبهه متحد غربی در آن، جز ویرانی کشور و فقر و کشتار مردم و اقتدار روزافزون مافیای مواد مخدر به بار نیاورده است» (پیام به کنگره حج، ۱۳۸۵/۰۸/۱۰)؛

❖ جنبش ۹۹ درصدی وال استریت؛ «... این وضعیت معیوب و پر زیان، غیرقابل ادامه است. همه از این هندسه غلط بین‌المللی خسته شده‌اند. جنبش ۹۹ درصدی مردم در آمریکا بر ضد کانون‌های ثروت و قدرت در آن کشور و اعتراض عمومی در کشورهای اروپای غربی به سیاست‌های اقتصادی دولت‌هایشان نیز نشان لبریز شدن پیمانانه صبر و تحمل ملت‌ها از این وضعیت است. باید این وضعیت نامعقول را علاج کرد» (بیانات در اجلاس سران جنبش عدم تعهد، ۱۳۹۱/۰۶/۰۹)؛

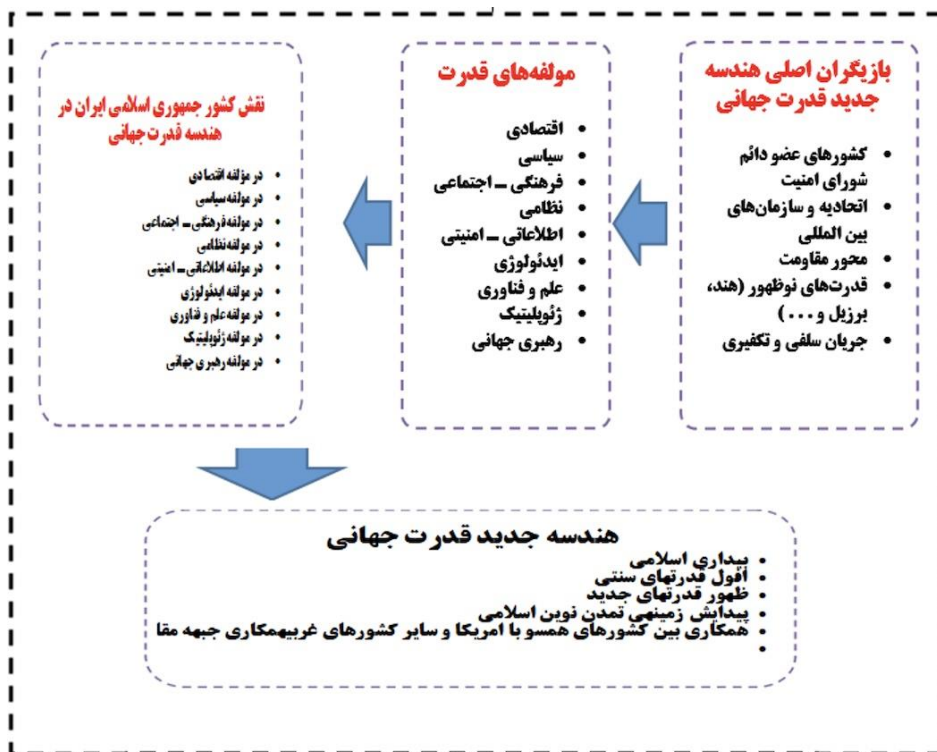
❖ ظهور قدرت‌های جدید مانند چین و هند؛ قدرت‌های جدیدی هم که در آسیا و در شرق ظهور کردند، این‌ها هم ابعاد دیگر قضیه را روشن می‌کند. خب، این وضع منطقه و وضع جهان است و دلیل بر این‌که نظم قبلی جهانی دیگر قابل استمرار نیست که غربی‌ها مدیریت جهان را به دست بگیرند. وضع جدیدی در حال شکل‌گیری است که البته هنوز هم شکل نگرفته است» (دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۳/۰۶/۱۳).

۴. محیط‌شناسی بازیگران اصلی هندسه جدید قدرت جهانی

۱. کشورهای عضو دائم شورای امنیت: شامل آمریکا، روسیه، چین، فرانسه و انگلستان؛
۲. کشورهای نوظهور: شامل هند، برزیل؛
۳. اتحادیه‌ها و سازمان‌ها و گروه‌های بین‌المللی: شامل اتحادیه اروپا، اتحادیه شانگهای، جنبش غیرمتعهدها، سازمان همکاری اسلامی، گروه جی-۸، گروه جی-۲۰؛
۴. محورهای مقاومت: شامل ایران، عراق، سوریه، لبنان، یمن.

۵. مدل مفهومی پژوهش

جدول ۱: مقایسه برخی مؤلفه‌های قدرت بازیگران اصلی تأثیرگذار بر هندسه قدرت جهانی

مرز مشترک (کیلومتر)	بدهی خارجی (میلیارد دلار)	ذخایر نفت (میلیون بشکه)	تولید ناخالص (تریلارد دلار)	بودجه دفاعی (میلیارد دلار)	نیروی نظامی (میلیون نفر)	نیروی کار (میلیون نفر)	جمعیت (میلیون)	
۱۲,۰۴۸	۱۷۲۶۹	۳۶۰	۱۷	۵۸۱	۱/۴	۱۵۵	۳۲۱	آمریکا
۲۲,۴۰۷	۵۹۹	۸۰	۳	۴۶	۰/۷	۷۵	۱۴۲	روسیه
۲۲,۴۵۷	۹۴۹	۲۵	۱۸	۱۵۵	۲/۳	۸۰۴	۱۳۶۷	چین
۴,۰۷۲	۵۴۹۰	۰/۸	۲	۳۵	۰/۲	۲۹	۶۶	فرانسه
۴۴۳	۹۲۱۹	۲	۲	۵۵	۱/۲	۳۲	۶۴	انگلستان

مرز مشترک (کیلومتر)	بدهی خارجی (میلیارد دلار)	ذخایر نفت (میلیون بشکه)	تولید ناخالص (تربیلارد دلار)	بودجه دفاعی (میلیارد دلار)	نیروی نظامی (میلیون نفر)	نیروی کار (میلیون نفر)	جمعیت (میلیون)	
۱۳,۸۸۸	۴۵۶	۵	۰/۷	۴۰	۱/۳	۴۹۲	۱۲۵۱	هند
۱۶,۱۴۵	۷۱۵	۱۵	۳	۳۱	۰/۳	۱۰۸	۲۰۴	برزیل
۵,۸۹۴	۷	۱۵۶	۰/۴	۶	۰/۵	۲۸	۹۰	ایران
۲,۳۶۳	۵	۲	۰/۱	۱/۸	۰/۱	۴	۲۰	سوریه
۳,۸۰۹	۵۸	۱۴۴	۰/۳	۶	۰/۲	۹	۳۹	عراق
۱,۶۰۱	۷	۳	۰/۱	۱/۴	۰/۰۶	۷	۲۵	یمن
۴۸۴	۳۱	۰	۰/۶	۱/۷	۰/۱	۲	۶	لبنان

منبع: قدرت‌های نظامی برتر جهان ۲۰۱۶ (Global Fire Power (GFP) - معاونت طرح و برنامه‌بودجه رئیس ارکان و امور مشترک ن.م - اداره برنامه‌ریزی راهبردی - اسفندماه ۱۳۹۴

۶. روش‌شناسی پژوهش

محقق با استفاده از روش «موردی-زمینه‌ای»^۱ با رویکرد ترکیبی (کمی-کیفی) به اجرای تحقیق حاضر پرداخته است. نوع تحقیق کاربردی است. با توجه به تخصصی بودن موضوع تحقیق، جامعه آماری از بین اساتید و دانشجویان دانشگاه عالی دفاع ملی و همچنین مسئولین واحدهای سیاسی نیروهای مسلح بوده که با ویژگی‌های ذیل انتخاب شده‌اند.

دارای سابقه خدمت در مشاغل راهبردی باشند، در زمینه عنوان مورد بررسی در این مقاله، دارای آثار علمی و پژوهشی بوده، دارای مدرک دکتری یا دانشجوی دکتری باشند.

با توجه به این ویژگی‌ها، جامعه آماری به صورت هدفمند و چک‌لیستی ۵۰ نفر صاحب‌نظر در این زمینه انتخاب گردید. به علت محدود بودن جامعه آماری، جامعه نمونه نیز منطبق با جامعه آماری است بنابراین جامعه نمونه تحقیق همان ۵۰ نفر است. در تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی از قبیل جداول فراوانی، محاسبه میانگین و نسبت‌ها استفاده شده

است و در نهایت با استفاده از آزمون مقدار کای دو، تعیین سطح معناداری، راهبردهای هم‌افزایی ارتش و سپاه تدوین گردید.

روایی: برای تعیین روایی محتوایی و از ضریب لاوشه که یک آزمون از قضاوت متخصصان در این باره که سؤال‌های آزمون تا چه میزان معرف محتوا و هدف‌های پژوهش یا حوزه محتوایی هستند، استفاده می‌شود. با توجه به این که تعداد خبرگان و نظردهندگان برای این ارزیابی ۵۰ نفر بودند برای روایی بالا، مقدار قابل قبول ضریب بالاتر از $0/7$ مدنظر قرار گرفت، بنابراین گویه‌هایی که دارای ضریب کم‌تر از مقدار مزبور باشند حذف می‌شدند. این بدان معنی است که برای تأیید هر گویه، حداقل ۴۵ نفر از ۵۰ نفر صاحب‌نظر باید اثر آن گویه را تأیید نمایند که این امر علاوه بر ضریب اطمینان بسیار بالا، دارای منطق علمی نیز است.

پایایی: برای پایایی پرسش‌نامه نیز از آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضریب آلفای کرونباخ یک نوع ضریب پایایی است که نشان می‌دهد چگونه اجزای یک مجموعه به نحو مناسب به یکدیگر همبسته شده‌اند. با توجه به این که مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای ۸۰ عامل استخراجی در این تحقیق $0/807$ به دست آمده و بیشتر از $0/75$ است بنابراین گویه‌های پرسش‌نامه مورد استفاده از قابلیت اطمینان لازم برای ادامه تحقیق برخوردار بوده است.

۷. تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

محقق با بررسی اسناد و مدارک و با استفاده از نظر خبرگان، بازیگرانی که در هندسه جدید قدرت جهانی نقش دارند را احصا و جهت تعیین نوع اثرگذاری براساس مؤلفه‌های قدرت به جامعه آماری تحقیق در قالب پرسش‌نامه ارائه گردید که پس از تحلیل پرسش‌نامه‌ها برگرفته از جامعه آماری، بازیگران هندسه جدید قدرت جهانی به ترتیب اهمیت به شرح جدول زیر هستند:

جدول ۲: تأثیرگذاری مؤلفه‌های قدرت بازیگران در هندسه جدید قدرت جهانی

وزن اثرگذاری مؤلفه‌ها در هندسه جدید قدرت جهانی								نگرش خبرگان بازیگران هندسه جدید قدرت جهانی	
اقتصادی	سیاسی	فرهنگی- اجتماعی	تجهیزات نظامی	اطلاعاتی- امنیتی	ایدئولوژی	علم و فناوری	ژئوپلیتیک	رهبری جهانی	
۴/۱۳	۴/۱۳	۳/۳۵	۴/۴۳	۴/۳۰	۲/۲۳	۴/۳۹	۳/۱۷	۳/۵۲	آمریکا
۲/۶۱	۳/۳۰	۲/۴۰	۳/۵۷	۳/۵۷	۱/۸۱	۲/۹۶	۳/۵۷	۳/۰۰	روسیه
۴/۱۷	۳/۱۴	۲/۲۶	۳/۱۷	۲/۹۶	۱/۹۱	۳/۵۲	۳/۳۶	۲/۶۱	چین
۲/۶۶	۲/۸۳	۲/۳۰	۳/۴۸	۲/۵۷	۲/۰۰	۳/۸۷	۳/۰۳	۲/۱۷	فرانسه
۲/۷۸	۳/۲۶	۲/۴۸	۲/۷۷	۳/۲۲	۲/۱۴	۳/۰۴	۲/۶۹	۲/۲۶	انگلستان
۲/۷۸	۲/۲۲	۲/۰۴	۲/۰۹	۲/۰۰	۱/۷۲	۲/۵۷	۲/۵۷	۱/۶۹	هند
۲/۲۲	۱/۶۹	۱/۶۰	۱/۶۴	۱/۷۰	۱/۵۲	۱/۴۸	۱/۸۳	۱/۲۱	برزیل
۳/۷۳	۳/۵۷	۲/۷۳	۲/۸۳	۱/۸۳	۲/۲۵	۳/۵۶	۳/۳۰	۲/۶۱	اتحادیه اروپا
۳/۳۰	۲/۵۷	۲/۰۴	۲/۳۹	۲/۴۸	۱/۶۴	۲/۷۰	۲/۳۰	۱/۸۳	اتحادیه شانگهای
۲/۳۰	۲/۱۷	۲/۳۸	۲/۱۳	۲/۰۸	۲/۴۷	۲/۱۳	۳/۰۴	۲/۱۲	غیرمتعهدها
۲/۸۳	۲/۳۰	۲/۵۸	۲/۰۰	۱/۹۶	۳/۰۴	۲/۰۳	۳/۳۰	۲/۱۶	سازمان همکاری اسلامی
۳/۶۲	۲/۹۶	۲/۴۷	۲/۶۹	۲/۷۰	۲/۰۴	۳/۴۹	۲/۸۷	۲/۶۰	جی-۸
۳/۶۴	۲/۹۱	۲/۴۳	۲/۴۸	۲/۴۸	۲/۱۷	۳/۱۷	۲/۷۷	۲/۶۰	جی-۲۰
۲/۹۰	۲/۵۱	۲/۰۹	۲/۳۸	۲/۳۰	۱/۷۲	۲/۸۲	۲/۶۰	۱/۸۶	بریکس
۲/۱۷	۳/۷۴	۳/۶۰	۲/۹۱	۲/۹۰	۳/۹۹	۲/۵۲	۴/۰۹	۳/۰۴	ایران
۱/۱۴	۲/۳۶	۱/۷۲	۱/۶۲	۱/۵۹	۲/۰۴	۱/۳۱	۲/۷۳	۱/۳۶	سوریه
۱/۲۴	۱/۹۹	۱/۶۲	۱/۵۴	۱/۶۴	۲/۲۲	۱/۲۷	۲/۴۵	۱/۳۶	عراق
۱/۰۴	۱/۹۰	۱/۷۷	۱/۴۱	۱/۶۳	۲/۰۹	۱/۱۶	۲/۴۹	۰/۸۸	یمن
۱/۰۴	۲/۳۶	۲/۳۹	۲/۲۶	۲/۳۹	۳/۱۳	۱/۹۱	۲/۵۲	۱/۹۱	حزب‌الله لبنان

۷-۱. تحلیل نقش جمهوری اسلامی ایران در هندسه جدید قدرت جهانی براساس مؤلفه‌های قدرت

مؤلفه اقتصادی: جمهوری اسلامی ایران به واسطه برخورداری از ظرفیت‌های مطلوب اقتصادی همچون، منابع زیرزمینی، انرژی، موقعیت ارتباطی شمال-جنوب (انرژی جهانی) و شرق-غرب (تجارت جهانی)، منابع انسانی کیفی از قابلیت‌های لازم برای تبدیل شدن به کنشگری فعال در عرصه اقتصاد جهانی برخوردار است. کنشگری فعال در اقتصاد جهانی این فرصت

را برای جمهوری اسلامی ایران ایجاد خواهد کرد تا در شکل‌دهی به هندسه جدید قدرت از ظرفیت‌های سلبی و ایجابی اقتصادی خود به نحو مناسبی استفاده نماید. لیکن برخورداری از ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها به معنی حتمی بودن به‌کار بستن آن‌ها در راستای هندسه جدید قدرت جهانی نخواهد بود، بلکه تحقق این امر منوط به سیاست‌گذاری اقتصادی با استفاده از الگوی مطلوب پیشرفت است که برابر تدابیر مقام معظم رهبری در قالب اقتصاد مقاومتی در دستور کار قرار گرفته است.

نمره کمی به‌دست‌آمده از پرسش‌نامه تحقیق (۲/۱۷ از حداکثر ۵) و ارزیابی کیفی حاصل از امتیاز مزبور (متوسط) نشان می‌دهد که در شرایط کنونی قابلیت بالفعل اقتصادی ایران برای به‌کار بستن آن‌ها در راستای شکل‌دهی به هندسه جدید قدرت جهانی مناسب نبوده و نیازمند تحرک بخشی جدی و واقع‌بینانه به بُعد اقتصادی قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران است. مؤلفه سیاسی: تداوم اهمیت و نقش محوری دولت‌ها در سیاست و روابط بین‌الملل تداعی‌کننده اهمیت مؤلفه سیاسی (اراده دولت‌ها) در شکل‌دهی به هندسه جدید قدرت جهانی است. مؤلفه سیاسی که نشان‌دهنده اراده سیاسی دولت‌ها برای طرح و پیگیری اهداف سیاست خارجی آن‌ها است در زمره قدرت نیمه سخت است که در صورت استفاده مناسب و بهینه از فرصت‌ها و تلاش برای کاستن از تهدیدها می‌تواند دستاوردهای سیاست خارجی را به‌صورت تصاعدی افزایش دهد.

با در نظر گرفتن جایگاه والا و اهمیت مؤلفه سیاسی در تحولات ساختاری جهانی و با مدنظر قرار دادن نمره به‌دست‌آمده از جامعه خبرگی پیرامون مؤلفه سیاسی (۳/۴۷ از حداکثر ۵) و ارزیابی کیفی حاصل از آن (متوسط و خوب) نشان می‌دهد که وجود زمینه‌های اثرگذاری مؤلفه سیاسی (اراده کشورها) در جمهوری اسلامی ایران برای حرکت در راستای شکل‌دهی به هندسه جدید قدرت فرصت‌های بالفعل و مناسبی برای استفاده از این مؤلفه در اختیار کشورمان قرار می‌دهد.

مؤلفه فرهنگی: جمهوری اسلامی ایران به‌مثابه اولین دولت برآمده از یک انقلاب فرهنگی (انقلاب اسلامی) واجد بیشترین و عمیق‌ترین لایه‌های قدرت نرم در حوزه‌های فرهنگی و

اجتماعی است و نمره حاصل از پرسش‌نامه تحقیق (۳/۶۰ از ۵) و ارزیابی کیفی به‌دست‌آمده (متوسط و خوب) نیز به‌خوبی وزن و اهمیت این مؤلفه را در نقش‌آفرینی کشورمان در بسترسازی فرهنگی- اجتماعی برای شکل‌دهی به هندسه جدید قدرت را نشان می‌دهد.

مؤلفه نظامی: مقایسه تطبیقی قدرت‌های نظامی جهان و جایگاه جمهوری اسلامی ایران در آن و همچنین نمره حاصل از پرسش‌نامه تحقیق (۲/۹۱ از ۵) و ارزیابی کیفی نظرات خبرگان (متوسط و خوب) نشان می‌دهد که قدرت نظامی جمهوری اسلامی ایران از نظر نقش‌آفرینی در شکل‌دهی به هندسه جدید قدرت در مقایسه با دشمنان و رقبا بالفعل برخوردار از شکاف و فاصله معنادار است. لیکن به جهت ظرفیت‌ها و قابلیت‌های موجود در بخش دفاعی و نظامی کشور و وجود ارتباط مستقیم میان توسعه علم و فناوری با قدرت نظامی نشان‌دهنده این است که ظرفیت‌های بالقوه برای پُرکردن این شکاف و متعادل‌سازی قدرت نظامی کشورمان با دشمنان و رقبا وجود دارد.

مؤلفه اطلاعاتی- امنیتی: وضعیت موجود قابلیت‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی ایران با سطح هندسه جدید قدرت فاصله معناداری دارد که نمره حاصل از پرسش‌نامه (۲/۹۰ از ۵) و ارزیابی کیفی نظر خبرگان (ضعیف و متوسط) گویای این واقعیت است. الگوی بومی اطلاعاتی جمهوری اسلامی ایران و تجربیات روحیه انقلابی اطلاعاتی کشورمان نوید دهنده این واقعیت است که امکان دستیابی به وضعیت مطلوب و متوازن ساختن آن در قاموس هندسه جدید قدرت وجود دارد.

مؤلفه ایدئولوژی: مهم‌ترین قابلیت راهبردی جمهوری اسلامی ایران نسبت به دشمنان و رقبا را باید در افق‌هایی جست‌وجو کرد که ایدئولوژی حیات‌بخش اسلام راستین در اختیار آن قرار داده است. دست برتر جمهوری اسلامی ایران از نظر حیات ایدئولوژیکی در نمره حاصل از پرسش‌نامه تحقیق (۴ از ۵) و ارزیابی کیفی نظر خبرگان (خوب) نیز به بهترین وجه ممکن این قابلیت راهبردی کشورمان را نشان می‌دهد. با وجود دست برتر جمهوری اسلامی ایران از نظر مؤلفه ایدئولوژیکی، لیکن تداوم و استمرار این وضعیت مطلوب مستلزم

استحکام بخشیدن به دیواره‌های حیاتی ایدئولوژی انقلاب اسلامی و هدایت آن به سوی عمق‌های راهبردی کشورمان در محیط‌های راهبردی بیرون است.

مؤلفه علم و فناوری: با وجود این که جمهوری اسلامی ایران در طول سال‌های پس از انقلاب اسلامی ایران گام‌های جدی و اساسی برای فتح قله‌های علم و فناوری برداشته، لیکن به جهت سرعت شتابان علم و فناوری و توجه به تمرکز دشمنان و رقبا به این حوزه‌ها هنوز شکاف قابل توجهی از منظر ظرفیت‌های علم‌آفرینی و فناوری‌سازی در جمهوری اسلامی ایران مشاهده می‌شود و نمره حاصل از پرسش‌نامه تحقیق (۲/۵۲ از ۵) و ارزیابی کیفی این نمره (بین ضعیف و متوسط) نیز این واقعیت علمی کشورمان را تأیید می‌کند. لیکن جمعیت جوان کشور، ساختارهای آموزشی و پژوهشی متعدد، توجه مضاعف مراجع سیاست‌گذاری و اسناد بالادستی به تولید علم و تبدیل آن به فناوری و کالای دانش‌بنیان نوید شتاب قابل توجه در این عرصه را می‌دهد. لیکن حصول به این شتاب و تداوم آن منوط به حفظ روحیه علم پژوهشی و دانش‌بنیان نمودن جامعه است.

مؤلفه ژئوپلیتیکی: با استناد به نتایج مطالعات و پژوهش‌های نظری و داده‌های برآمده از اطلاعات جغرافیایی، ذخایر راهبردی زیرزمینی و جمعیتی جمهوری اسلامی ایران یکی از کشورهایی است که بیشترین مزیت ژئوپلیتیکی جهان را به واسطه مؤلفه‌های جغرافیایی، اقتصادی، انسانی و فرهنگی دارا است. درجه اهمیت و میزان نقش‌آفرینی جمهوری اسلامی ایران از منظر ژئوپلیتیک از نمره حاصل از پرسش‌نامه (۴/۰۹ از ۵) و ارزیابی کیفی خبرگان (خوب و عالی) کاملاً مشخص است. درواقع، این مؤلفه بالاترین جایگاه را از منظر ظرفیت‌های قدرت منوط به کارگیری هوشمندان از آن در تعاملات منطقه‌ای و بین‌المللی برای تولید قدرت بین‌المللی و نقش‌آفرینی است.

مؤلفه رهبری: جمهوری اسلامی ایران به واسطه حضور فعال و اثرگذار در تحولات جهانی و اثبات اثرگذاری سلبی و ایجابی در معادلات منطقه‌ای شایستگی خود را ایفاء نقش رهبری در شکل دادن به روندهای قدرت‌ساز جهانی نشان داده و وجود ظرفیت‌ها و قابلیت‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، ایدئولوژیکی و نظامی و اطلاعاتی نیز این مکان را به آن می‌دهد

تا در آینده‌ای معین تبدیل به بازیگری راهبر در شکل‌دهی به هندسه جدید قدرت گردد. نمره حاصل از پرسش‌نامه تحقیق (۳/۰۴ از ۵) و ارزیابی کیفی نظر خبرگان (متوسط و خوب) نیز گویای جایگاه بالقوه مطلوب کشورمان برای عملیاتی شدن این مؤلفه در آینده است.

۸. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

نتیجه اول: به‌منظور تعیین بازیگران اصلی در هندسه جدید قدرت جهانی در بین جامعه آماری (۲۳ نفر) توزیع گردید، بنابراین بازیگران اصلی هندسه جدید قدرت جهانی که از تحلیل توصیفی این پرسش‌نامه به‌دست‌آمده است، به شرح جدول (۳) بیان می‌گردد.

جدول ۳: بازیگران تأثیرگذار در هندسه جدید قدرت جهانی (به ترتیب اولویت)

رتبه	وزن	میانگین میانگین‌ها	جمع میانگین	کشور
۱	۰/۰۷۳	۳/۷۳	۳۳/۶۵	آمریکا
۲	۰/۰۶۳	۳/۲۱	۲۸/۹۶	جمهوری اسلامی ایران
۳	۰/۰۵۹	۳	۲۷/۲	چین
۴	۰/۰۵۸	۲/۹۵	۲۶/۶۱	روسیه
۵	۰/۰۵۷	۲/۹۳	۲۶/۴۱	اتحادیه اروپا
۶	۰/۰۵۵	۲/۸۱	۲۵/۳۵	جی-۸
۷	۰/۰۵۴	۲/۷۶	۲۴/۹۱	فرانسه
۸	۰/۰۵۳	۲/۷۳	۲۴/۶۵	جی-۲۰
۹	۰/۰۵۳	۲/۷۲	۲۴/۵۴	انگلستان
۱۰	۰/۰۴۸	۲/۴۶	۲۲/۲	سازمان همکاری اسلامی
۱۱	۰/۰۴۶	۲/۳۶	۲۱/۲۵	اتحادیه شانگهای
۱۲	۰/۰۴۶	۲/۳۴	۲۱/۱	بریکس
۱۴	۰/۰۴۳	۲/۱۹	۱۹/۷۹	حزب‌الله لبنان
۱۵	۰/۰۴۲	۲/۱۷	۱۹/۶۱	هند
۱۶	۰/۰۳۲	۱/۶۷	۱۵/۰۵	سوریه
۱۷	۰/۰۳۲	۱/۶۵	۱۴/۸۹	برزیل
۱۸	۰/۰۳۲	۱/۶۳	۱۴/۶۸	عراق
۱۹	۰/۰۲۹	۱/۵۲	۱۳/۷۲	یمن
	۰/۰۹۸۸	۵۰/۷۱		جمع

نتیجه دوم: با توجه به نمرات کمی حاصل از پرسش‌نامه تحقیق در هریک از مؤلفه‌های قدرت، میانگین نمرات جمهوری اسلامی ایران در مؤلفه‌های مختلف نشان می‌دهد که استفاده از تمامی ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل جمهوری اسلامی ایران (علمی و فناوری، فرهنگی، اقتصادی و ...) در ایفای نقش در هندسه جدید قدرت جهانی و فرصت‌های پیش رو، امری اجتناب‌ناپذیر است، بنابراین با توجه به پیچیدگی، نبود قطعیت و ابهام حاکم بر محیط بین‌الملل، ایفای نقش آسان نخواهد بود بنابراین بایستی با تبیین نقش فعال کشور جمهوری اسلامی ایران بتوان در تنظیم و شکل‌گیری معادلات بین‌المللی مبتنی بر آرمان‌های انقلاب اسلامی و منافع امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران اثر گذاشت. نتایج به‌دست‌آمده از این تحقیق، می‌تواند به‌عنوان نقشه راه در سازمان‌دهی جدید، ایجاد مناسبات اقتصادی، سیاسی، نظامی امنیتی و ... براساس نقشی که در هندسه جدید قدرت جهانی خواهند داشت، مؤثر باشد.

۸-۱. پیشنهادهای پژوهش

درخصوص افزایش برآیند تصویرسازی مثبت و ارائه چهره موجه و کسب اعتبار در افکار عمومی داخلی و خارجی با تقویت باورهای اسلامی ایجاد عدالت اجتماعی - کنترل و هدایت شبکه‌های مجازی - افشاگری و روشن‌سازی اهداف شوم استکبار جهانی توسط معاونت فرهنگی و دفاعی ستاد کل نیروهای مسلح و نیروهای آجا و سپاه و ناجا اقدام شود.

وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح ضمن تلاش برای دستیابی به دانش و فناوری ساخت سلاح‌های پیشرفته، شرایط را برای صادرات و تأمین نیازمندی سلاح و تجهیزات جبهه مقاومت فراهم نموده، زمینه ساخت بخشی از تسلیحات مورد نیاز توسط آن‌ها را فراهم نماید. دولت و نیروهای مسلح با استفاده از ظرفیت‌های قدرت جمهوری اسلامی ایران در حوزه‌های دفاعی، سیاسی، ایدئولوژیکی، فرهنگی و اجتماعی، زمینه‌های تعامل و همکاری‌های دفاعی امنیتی را با کشورهای هم‌سو با سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران را فراهم نماید.

فهرست منابع

- احمدیان، محمدعلی (۱۳۸۸). *ویژگی‌های جغرافیایی کشورهای اسلامی*، مشهد: انتشارات سخن‌گستر.
- تلیس، اشلی و همکاران (۱۳۸۳). *سنجش قدرت ملی در عصر فراصنعتی*، نظارت و ترجمه مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۹). *قدرت و منافع ملی*، تهران: نشر انتخاب.
- جان‌احمدی، فاطمه (۱۳۸۹). *منتخبی از مقالات ترجمه‌شده کتاب اقلیت‌های مسلمان در جهان*.
- شعبانی، محمدعلی (۱۴۰۲). *راهبرد قدرت نرم آمریکا در قبال ایران در نظم نوین*. فصلنامه علمی مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی سال چهاردهم شماره ۵۷.
- زرقانی، سید هادی (۱۳۸۶). *مقدمه‌ای بر قدرت ملی*، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- عالم، عبدالرحمن (۱۳۷۶). *مبانی علم سیاست*، تهران: انتشارات آگاه.
- عزتی، عزت‌ا... (۱۳۸۷). *ژئوپلیتیک در قرن ۲۱*، تهران: انتشارات سمت.
- عسگری، محمود (۱۳۸۶). *شاخص‌های قدرت منطقه‌ای*، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال پنجم، شماره هجدهم.
- عطاپور، علی (۱۳۹۳). *ماهیت و سیر تحول تاریخی قدرت*، قابل دسترسی در سایت تحلیلی سلام نو.
- گلی‌زواره، غلامرضا (۱۳۸۵). *جغرافیای جهان اسلام*، قم: مؤسسه آموزشی امام خمینی^(ره).
- نظری، علی‌اصغر (۱۳۸۶). *ویژگی‌های جغرافیایی کشورهای اسلامی*، تهران: دانشگاه پیام نور.
- ولایتی، علی‌اکبر؛ سعید محمدی، رضا (۱۳۸۹). *تحلیل تجارب هم‌گرایی در جهان اسلام*، مجله دانش سیاسی، سال ششم، شماره اول.
- مرکز راهبری آیین‌نامه‌های نیروهای مسلح (۱۳۹۴). *آیین‌نامه روشی ۱/۳ راهنمای تدوین دکترین در حوزه نظامی*.
- نقدی، جعفر (۱۴۰۳). *چالش‌های دستیابی جمهوری اسلامی به نظم مطلوب در غرب آسیا*، فصلنامه علمی مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی، سال چهاردهم، شماره ۵۵.

References

- Steve, Smith, (2013) "*The end of the Unipolar Moment: Sep11 and the Future of Wond Order*".
- S.P. Huntington (1998), *The Clash of Civilization and Remarking of World Order*, (London: Touchstone).
- Luis Rbio (2001), "*Terrorism and Freedom*", SSRRC.
- Paul Hirst and Graham Thompson (2000) "*Globalization in Question*", Polity.
- Ashley J. Tellis, & Others (2000), *Measuring National Power in the Postindustrial Age*. Rond: New York, 2000.
- Cohen, Saul (1994), *Geopolitics in the new world Era, In Reordering in the world*, USA:westview press.
- Glassner, martin (2004), *Political Geography*, Blak Hill.
- Goldstein, Joshuas (1999), *International Relations*. New York: Longman.

COPYRIGHTS

2025 by the authors. Published by The National Defense University. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>